

ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

КОРУЦ Уляна Зіновіївна

УДК 341.645.5:341.231.14(477)

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД
В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ПРАВОЗАСТОСОВНА ПРАКТИКА УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ - 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі міжнародного права та порівняльного правознавства Київського університету права Національної академії наук України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
ЧЕРНЕЦЬКА Олена Василівна,
Київський університет права НАН України,
проректор з наукової та науково-педагогічної
роботи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
БАБИН Борис Володимирович, доктор юридичних наук,
професор, завідувач сектору розвитку парламентаризму Інституту
законодавства Верховної Ради України.

кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник відділу
міжнародного права та порівняльного
правознавства
САВЧУК Костянтин Олександрович,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
Національної академії наук України

Захист відбудеться _____ 2015 року о _____ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.867.01 Інституту законодавства Верховної Ради України за
адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту законодавства
Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

Автореферат розісланий _____ 2015 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

О. М. Биков

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Міжнародна практика побудови демократичної правової держави та потреба формування громадянського суспільства із врахуванням нових викликів часу демонструють необхідність дотримання низки базових фундаментальних прав і свобод людини, серед яких право на справедливий судовий розгляд.

Важливість основоположних прав та свобод людини, а також їхнє гарантування у формі загальноприйнятого та загальнообов'язкового міжнародно-правового акта, базуються на необхідності дотримання всіма державами одного вектору розвитку у сфері гарантування та захисту прав людини, дотримання та виконання взятих зобов'язань.

Оскільки право на справедливий судовий розгляд є надзвичайно важливим і пріоритетним, як одна із можливостей захисту прав людини в цілому, що гарантується Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, актуальність правового забезпечення справедливого судового розгляду в Україні та відповідної правозастосовної практики набуває пріоритетного значення. Більше того, зважаючи на інтеграційні процеси та наміри України долучитися до європейського правового простору, набуває актуальності питання узгодження національного законодавства з нормами Конвенції 1950 р. та практикою Європейського суду з прав людини та впровадження їх у вітчизняну судову практику.

Проте протягом тривалого періоду в національній правовій системі імплементація норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя впроваджувалися доволі повільно, що зумовило масове порушення прав людини, а згодом – значну кількість звернень до ЄСПЛ з боку громадян України.

Незважаючи на те, що права та свободи людини і громадянина за ст. 3 Конституції України набули статусу найвищої соціальної цінності, на сьогодні вони потребують не лише політичної декларації, а й впровадження юридичного механізму забезпечення їхньої реалізації та гарантування. Найбільшого значення в цьому сенсі набувають саме юридичні гарантії як система правових процедур, способів та інститутів, які гарантують реалізацію та захист суб'єктивних прав людини та громадянина. Найбільш важливим та ефективним механізмом захисту прав та свобод є судовий механізм, в тому числі і міжнародний. Право на справедливий судовий розгляд одне з основних в системі захисту прав людини і громадянина.

На сучасному етапі розвитку в Україні наявні певні проблеми щодо національного судового механізму забезпечення прав та свобод людини і громадянина, що підтверджується численними зверненнями громадян України до ЄСПЛ.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена, *по-перше*, необхідністю комплексного дослідження міжнародно-правової регламентації та захисту права на справедливий судовий розгляд, як правової гарантії захисту будь-яких інших прав; *по-друге*, зважаючи на міжнародні зобов'язання України та конституційне гарантування правового захисту, в тому числі міжнародними судовими

установами, потребою визначення механізмів забезпечення та вирішення проблем реалізації права на справедливий судовий розгляд у правозастосовній практиці України. Цим обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність і значення, мета та завдання.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці відомих вчених, присвячені дослідженню загальнотеоретичних та практичних аспектів поняття права на справедливий судовий розгляд в контексті міжнародної системи захисту прав та свобод людини. Зокрема, теоретичну основу дослідження питань захисту прав та основоположних свобод людини у вітчизняній науці міжнародного права становлять наукові праці таких вчених, як В. Г. Буткевич, О. В. Буткевич, В. В. Мицик, В. Н. Денисов, В. І. Євінгов, В. В. Комаров, О. О. Мережко, Р. О. Куйбіда, Н. В. Дрьоміна-Волок, Л. М. Ентін, П. М. Рабінович, М. В. Буроменський, Н. І. Карпачова, М. М. Гнатівський, Б. В. Бабін, О. В. Задорожний, О. Л. Копиленко, І. І. Лукашук, В. В. Мицик, К. О. Савчук, Б. Прокопенко, В. І. Манукян, М. М. Антонович, С. П. Погребняк, Е. Л. Трегубов, О. А. Банчук, М. В. Мазур, О. В. Бурлак, С. В. Шевчук, В. П. Кононенко та інших.

У західній зарубіжній юридичній науці проблематика захисту прав людини та окремі аспекти права на справедливий судовий розгляд досліджувалася такими вченими, як Е. Бредлі, К. Харбі, Н. Моул, Дж. Роулз, Д. Гом'єн, Л. Еваак, Д. Харріс, Дж. Макбрайд, Р. А. Мюллерсон, О. Хеффе, Л. Вільдхабер, Мікеле де Сальвіа.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять міжнародні нормативно-правові акти, резолюції міжнародних організацій, національне законодавство іноземних держав, прецедентна практика Європейського суду з прав людини, доктринальні джерела. Інформаційну основу становлять аналітичні документи, доповіді, дисертації, монографії, публікації науковців, статистичні дані Європейського суду з прав людини, матеріали конференцій з даної тематики окремих частин дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Київського університету права Національної академії наук України та є складовою науково-дослідної роботи кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства за темою «Доктринальні засади розвитку держави та права: аналіз національних і міжнародних тенденцій» (державний реєстраційний номер 0112 U000270).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є проведення комплексного та системного аналізу міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд у практиці Європейського суду з прав людини та проблеми реалізації міжнародно-правових норм у сфері захисту права на справедливий судовий розгляд у правозастосовній практиці України. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішити такі завдання:

- дослідити філософсько-правові концепції та окремі історичні аспекти виникнення і розвитку права на справедливий судовий розгляд;
- здійснити аналіз основних міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини і громадянина та з'ясувати зміст основних положень щодо права на

- справедливий судовий розгляд;
- дослідити юридичну природу права на справедливий судовий розгляд і обґрунтувати поняття права на справедливий судовий розгляд як загальновизнану норму статусу *jus cogens*;
 - висвітлити особливості правової природи рішень Європейського суду з прав людини та визначити їхнє місце в правовій системі України;
 - здійснити аналіз міжнародного конвенційного та інституційного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд;
 - проаналізувати особливості узгодження міжнародного та національного регулювання права на справедливий судовий розгляд, дослідити стан виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні та виокремити проблеми процесу виконання рішень і забезпечення гарантій їх виконання.

Об'єктом дослідження є міжнародні правовідносини, що виникають в процесі захисту прав та основних свобод людини і громадянина та реалізації права на справедливий судовий розгляд в рамках конвенційних та інституційних механізмів в межах міжнародного і національного регулювання.

Предметом дослідження є норми та принципи міжнародного права, які регламентують право на справедливий судовий розгляд, рішення Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України щодо реалізації зазначеного права.

Методологічна основа дослідження. Наукове дослідження дисертанта побудоване на використанні цілого комплексу наукових методів та підходів, властивих правовій науці загалом і науці міжнародного права зокрема. З урахуванням специфіки об'єкту, мети та завдань дослідження, у роботі використовувалися численні методи: для з'ясування еволюції виникнення та розвитку поняття справедливості у світлі філософсько-правових концепцій і формування права на справедливий судовий розгляд у міжнародно-правових актах було застосовано історико-правовий метод; формально-юридичний метод – з метою аналізу норм національного законодавства та положень міжнародно-правових актів Ради Європи, Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, щодо права на справедливий судовий розгляд; а системний метод було застосовано в ході дослідження міжнародного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд. У процесі дослідження було використано низку інших методів, а саме: логіко-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, метод правового моделювання та інші методи наукового пізнання. Обґрунтовуючи теоретичні висновки дисертаційної роботи, автор керувався положеннями загальної теорії права і теорії та практики міжнародного права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні міжнародного-правового захисту права на справедливий судовий розгляд і механізму його реалізації на міжнародному та національному рівні, а також практичних проблем реалізації зазначеного права у правозастосовній практиці України.

У межах здійсненого автором дослідження сформульовано положення, узагальнення, висновки, які виносяться на захист.

1. Уперше:

- сформульовано авторське поняття права на справедливий судовий розгляд, як основоположне суб'єктивне право людини, закріплене у міжнародних і національних правових актах, що визнане міжнародною спільнотою, наділене складним комплексним характером структури та включає в себе систему загальних стандартів справедливого судового розгляду; визначено основні принципи справедливості та гарантії, спрямовані на забезпечення, реалізацію і захист прав, свобод та інтересів людини у судовому порядку як у міжнародних, так і національних судових інституціях;

- здійснено правову характеристику юридичної природи права на справедливий судовий розгляд як із поелементним виокремленням структурних частин, визначених у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, так і з визначенням окремих принципів, зокрема, принципів правової визначеності та рівності вихідних можливостей, які формуються на підставі прецедентної практики Європейського суду з прав людини та мають вплив на правозастосовну діяльність в Україні;

- досліджено особливості правової природи рішень Європейського суду з прав людини, їхній прецедентний характер та характерні ознаки рішень зазначеної судової інституції з обґрунтування можливості та необхідності застосування рішень прецедентного характеру в національній правовій системі;

- проаналізовано поняття реалізації права на справедливий судовий розгляд та міжнародного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд як складного системного утворення, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів правоустановчого, процесуального, матеріально-технічного та правозастосовного характеру;

- досліджено методологічні, теоретичні та практичні аспекти узгодження міжнародного і національного регулювання права на справедливий судовий розгляд, взаємозв'язок узгодження із поняттям співвідношення та гармонізації;

- обґрунтовано необхідність розмежування підходів щодо застосування понять «право на справедливий судовий розгляд», «право на справедливий суд» та «право на суд» у правозастосовній практиці України;

2. Удосконалено:

- аргументацію щодо необхідності реформування механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини на території України шляхом впровадження гарантій виконання цих рішень, гарантування отримання компенсацій та відшкодувань громадянам, права яких було порушено;

- положення про визначення структурних елементів права на справедливий судовий розгляд на рівні міжнародно-правових актів;

3. Набули подальшого розвитку:

- положення щодо удосконалення процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини та усунення системних проблем невиконання судових рішень у національній правовій системі;

- положення щодо можливих напрямків узгодження міжнародного та національного регулювання права на справедливий судовий розгляд. Одним із таких напрямів може стати визнання та застосування рішень Європейського суду з прав людини як джерела права у правозастосовній практиці України.

Практичне й теоретичне значення одержаних результатів. Положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути підґрунтям для подальших наукових розробок щодо удосконалення концептуальних уявлень у вітчизняній науці про право на справедливий судовий розгляд і утвердження цього права у правозастосовній практиці України. Розширена інтерпретація основних та специфічних елементів права на справедливий судовий розгляд, визначених завдяки прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, дасть змогу звернути увагу суддів на питання застосування рішень Європейського суду з прав людини у правозастосовній діяльності.

Сформульовані в дослідженні теоретичні висновки та практичні пропозиції можуть бути використані у:

- *науково-дослідній діяльності* – в процесі подальшого комплексного дослідження науково-теоретичних і практичних проблем міжнародно-правового захисту та регулювання права на справедливий судовий розгляд;
- *правозастосовчій діяльності* – окремі положення дисертації можуть застосовувати особи, які здійснюють надання правової допомоги у захисті прав і свобод людини;
- *освітньому процесі* – при підготовці відповідних розділів навчальних посібників, курсів лекцій із навчальних дисциплін «Міжнародне публічне право», спецкурсів «Міжнародне право захисту прав людини», «Європейське право в галузі захисту прав людини», «Європейське судочинство в сфері захисту прав людини», «Міжнародні стандарти судочинства в сфері захисту прав людини».

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи обговорені на засіданні кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Київського університету права НАН України.

Результати дослідження, викладені в дисертації, оприлюднювалися у доповідях на таких міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: зокрема: III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правової системи України» (м. Київ, 24 листопада 2011 р., тези опубліковані), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правової системи України» (м. Київ, 22 листопада 2012 р., тези опубліковані), V Наукових читаннях, присвячених пам'яті В. М. Корецького (м. Київ, 15 лютого 2012 р., тези опубліковані), XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку» (м. Київ, 29 березня 2012 р., тези опубліковані), Міжнародній науково-практичній конференції

«Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 30-31 березня 2013 р., тези опубліковані), VII Наукових читаннях, присвячених пам'яті В. М. Корецького (м. Київ 17 лютого 2014 р., тези опубліковані), XV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку» (м. Київ, 27 березня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Права та свободи людини та громадянина: механізм їх реалізації та захисту різними галузями права» (м. Братислава, Словаччина 19-20 вересня 2014 р., тези опубліковані).

Публікації. Основні положення, теоретичні обґрунтування, висновки дисертаційної роботи були опубліковані в шести наукових публікаціях авторки у фахових виданнях з юридичних наук та у восьми тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначається змістом наукової проблеми, логікою та системністю дослідження і спрямована на досягнення мети та завдання, окреслені авторкою. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які включають десять параграфів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить _____ сторінок, із них основного тексту – ___ сторінок, список використаних джерел налічує 312 найменувань, які розміщені на __ сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь її наукової розробленості та науково-теоретична основа; показано зв'язок із науковими програмами; визначено мету та завдання, об'єкт і предмет, охарактеризовано використані методи; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; визначаються форми та ступінь апробації основних положень дисертаційного дослідження, його структура та обсяг.

Розділ 1 «Становлення та правова регламентація права на справедливий судовий розгляд у міжнародному праві» складається з чотирьох підрозділів, присвячених дослідженню становлення права на справедливий судовий розгляд (підрозділ 1.1) та його закріплення в універсальних та регіональних джерелах міжнародного права (підрозділ 1.2), визнання права на справедливий судовий розгляд як загальновизнаної норми міжнародного права (підрозділ 1.3) та дослідження міжнародно-правового механізму захисту права на справедливий судовий розгляд (підрозділ 1.4).

У підрозділі 1.1. *«Поняття права на справедливий судовий розгляд у філософсько-правовому аспекті»* аналізуються теоретичні погляди щодо поняття справедливості, його виникнення, розвитку та закріплення у філософсько-правових вченнях від античного до сучасного періоду. Проаналізовано зміст концепту справедливості у працях Арістотеля, Епікура, Г. Гроція, Б. Спінози, Т. Гоббса, Дж. Локка, Д. Юма, І. Канта, І. Бентама, Дм. Міля, Дж. Роулза.

Автор зазначає, що філософське вчення дає розуміння того, що справедливість - це кінцевий стан, в якому повинні опинитися окремі учасники суспільних відносин, після застосування тих чи інших загальновизнаних правил в процесі

вирішення правового спору. Перші спроби утвердження та закріплення на законодавчому рівні права на справедливий судовий розгляд беруть початок ще з XIII ст. і пов'язані з англійською Magna Carta, більш знаної як Велика хартія вольностей від 1215 року. У ст. 39 Хартії закріплено одні з перших основних понять та елементів права на справедливий судовий розгляд. Звертається увага на дослідження поняття доктрини «due process of law» – «належної правової процедури» та її безпосередній зв'язок із правом на справедливий судовий розгляд.

У результаті аналізу теоретичних розробок щодо права на справедливий судовий розгляд дисертант вважає, що концепт справедливості як філософсько-правової категорії складає основу для концепції справедливого судового розгляду. Право на справедливий судовий розгляд є одним з основних елементів механізму здійснення судочинства в сфері захисту прав і свобод людини.

У підрозділі 1.2. «Визначення права на справедливий судовий розгляд в універсальних та регіональних джерелах міжнародного права» здійснено аналіз основних джерел міжнародного права, які закріплюють право на справедливий судовий розгляд, що надалі надає можливість обґрунтувати юридичну природу та структурні елементи права на справедливий судовий розгляд.

Ідеї справедливості були покладені в основу ліберальної концепції прав людини, що отримала систематизоване юридичне вираження у 1776 р. у Вірджинській декларації, яку було взято за основу прийняття у 1987 році Конституції США, а згодом, у 1791 році – в основу «Білля про права». Особливе значення в контексті дослідження історії становлення та закріплення права на справедливий судовий розгляд має П'ята і Чотирнадцята поправки до Конституції США 1787 року.

Автор дисертації наголошує на тому, що положення зазначених документів, можна вважати засадничими у сучасному розумінні права на справедливий судовий розгляд, оскільки вони стали підґрунтям для формування та закріплення в подальшому зазначеного права в інших міжнародно-правових актах. Уже в 1789 році стаття 7 Французької Декларації прав людини та громадянина закріпила положення, згідно з яким ніхто не може бути звинувачений, затриманий або ув'язнений інакше як у випадках, передбачених законом та у приписаних ним формах.

На думку автора, дослідження концепції права на справедливий судовий розгляд підтверджує, що у її становленні та формуванні вирішальну роль відіграла Загальна Декларація прав людини 1948 року, стаття 10 якої закріплює право на справедливий судовий розгляд. Стандарти справедливого судового розгляду, передбачені також статтею 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року та статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

У підрозділі 1.3. «Право на справедливий судовий розгляд як загальновизнана норма міжнародного права» досліджується право на справедливий судовий розгляд як загальновизнана норма міжнародного права.

Дисертант вважає, що є підстави розглядати право на справедливий судовий розгляд як загальновизнану універсальну норму міжнародного права, оскільки право на справедливий судовий розгляд нормативно закріплено не тільки в

конституціях та національних актах, а й в міжнародно-правових актах, які визнані державами та ратифікованих у їх національному законодавстві. Стосовно універсальності, то слід зазначити, що право на справедливий судовий розгляд закріплено в універсальних, регіональних, локальних нормативно-правових актах. На думку автора, враховуючи перш за все значимість захисту та протидії порушенню прав людини, необхідність гарантування та виконання покладених на державу міжнародних зобов'язань постало питання надання праву на справедливий судовий розгляд особливого статусу норми *jus cogens*. Основними аргументами на підтвердження тези є загальновизнаність, універсальність норми права на справедливий судовий розгляд; закріплення у міжнародно-правових актах захисту прав людини; **адже усе це безпосередньо зумовлюється новими викликами та змінами, що невітнішим чином сприяють порушенню чи обмеженню права на справедливий судовий розгляд у правозастосовній практиці.**

У підрозділі 1.4. «Міжнародно-правовий механізм захисту права на справедливий судовий розгляд» аналізується поняття міжнародного механізму реалізації права, запропоновано модель реалізації права та структурні елементи механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд на прикладі Європейського суду з прав людини.

Дисертант вважає, що гарантування особі права на справедливий судовий розгляд повинно відбуватися паралельно із закріпленням відповідного механізму його реалізації, що на сьогоднішній день є найбільш актуальним завданням не лише для України, але і для багатьох інших держав та міжнародних правозахисних чи судових інстанцій через відсутність єдиного методологічного підходу до визначення змісту такого механізму.

Водночас автором розкрито особливості та значення міжнародного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд, закріпленого в системі міжнародно-правових угод. На думку автора, міжнародний механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд – це сукупність організаційних та матеріально-технічних засобів, спрямованих на повноцінне забезпечення процесу захисту особою своїх прав у судовому порядку. Такі механізми як правило закріплюються в міжнародно-правових актах, що регулюють діяльність тієї чи іншої міжнародної установи (інституції) в сфері захисту прав і свобод особи.

Зроблено висновки, що система міжнародних актів, органів та інституцій у сфері захисту прав людини надзвичайно розгалужена, що інколи викликає проблеми практичної їх реалізації. У сукупності міжнародних органів та інституцій у сфері захисту прав особи можна виділити: комітети або комісії, які провадять постійний моніторинг стану дотримання прав і свобод людини; інституції прямого втручання та реагування на порушення прав людини (інститути уповноважених у справ людини); судові інстанції.

Таким чином, пропонується концепція згідно якої кожному окремому процедурному етапу: від звернення до Європейського суду з прав людини до винесення та виконання його рішень, відповідає певний елемент механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд або декілька елементів відразу. Розглядаючи міжнародний механізм реалізації права особи на справедливий судовий розгляд загалом, автор прийшов до висновку, що реалізація такого права

передбачає наявність п'яти етапів, зокрема, декларація права, звернення до компетентного органу для захисту права або відновлення права особи, розгляд такого звернення, винесення вмотивованого рішення та виконання рішення.

Автор вважає, що міжнародний механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд є надзвичайно складним структурним втіленням закріпленого в міжнародному праві порядку відновлення порушених прав особи та являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів правоустановчого, процесуального, матеріально-технічного та правозастосовного характеру, послідовність яких уособлює процес вирішення справи та встановлення істини міжнародною судовою інстанцією.

Наприкінці розділу подаються узагальнення та висновки стосовно дослідженого в першому розділі матеріалу.

Розділ 2 «Юридична природа права на справедливий судовий розгляд в контексті практики Європейського суду з прав людини» складається з трьох підрозділів, присвячених дослідженню юридичної природи права на справедливий судовий розгляд (підрозділ 2.2), визначенню та аналізу основних структурних елементів права на справедливий судовий розгляд на основі практики Європейського суду з прав людини (підрозділ 2.1 та 2.3).

У підрозділі 2.1. «*Місце прецедентної практики Європейського суду з прав людини у визначенні права на справедливий судовий розгляд*» з'ясовано, що стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – це норма, яка найчастіше порушується державами-учасницями Конвенції. Положення статті 6 зазначеної Конвенції містять чимало оціночних абстрактних понять і носять здебільшого загальний характер. Зазначена норма містить як низку загальних принципів, так і значну кількість особливих прав на захист. Поряд з цим частина гарантій не згадана в статті 6 Конвенції, а була розроблена прецедентною практикою Європейського суду з прав людини.

Дисертант вважає, що прецедентна практика ЄСПЛ сьогодні виконує функцію надзвичайно важливого інструменту у захисті прав людини., оскільки відповідно до ч. 1 ст. 32 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, тлумачення її норм віднесено до виключної компетенції ЄСПЛ. Тому є підстави вважати, що прецедентна практика ЄСПЛ в такому разі становить офіційне міжнародне тлумачення Конвенції. А згідно із ст. 46 Конвенції держави-учасниці зобов'язуються виконувати рішення ЄСПЛ у будь-яких справах сторонами яких вони є.

На думку автора, ЄСПЛ при розгляді справ щодо порушення прав людини керується своєю автономією стосовно питання тлумачення норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. У процесі розгляду справ ЄСПЛ непов'язаний та не залежить від норм національного права та практики відповідної держави громадянства заявника, а бере до уваги виключно прецеденти з раніше розглянутих справ. Суд слідує раніше прийнятим рішенням, застосовує їх, проте незобов'язаний застосовувати їх неухильно.

Автор звертає увагу на те, що прецедентна практика Європейського суду з прав людини формується з урахуванням як доктрини *stare decisis*, так і доктрини *jurisprudence constant*, що визначають особливість судової практики

Європейського суду з прав людини та відрізняють її від практики інших судових інституцій.

У підрозділі 2.2. «Правовий зміст права на справедливий судовий розгляд відповідно до практики Європейського суду з прав людини» визначено правовий зміст права на справедливий судовий розгляд, а саме: структурні елементи, як ті, що визначаються у формулюванні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, так і ті елементи, а саме права, гарантії та принципи, що вироблені практикою Європейського суду з прав людини.

Дисертант вважає, що право на справедливий судовий розгляд належить до числа найважливіших прав, що гарантуються Конвенцією, оскільки, відіграючи головну роль серед інститутів демократичної держави, правосуддя, є одночасно гарантією та механізмом захисту всіх інших інститутів.

Водночас, ЄСПЛ не напрацював певних формально визначених правил та критеріїв справедливості судового розгляду. Таким чином, стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод фактично містить *minimum minimum* права на справедливий судовий розгляд, реальне наповнення якого відбувається завдяки практичній діяльності ЄСПЛ. На думку автора, право на справедливий судовий розгляд варто розглядати у двох аспектах, зокрема, вузькому – як викладено у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, так і у широкому – як трактується у рішеннях ЄСПЛ. Для здійснення захисту права на справедливий судовий розгляд ЄСПЛ постійно розширює зміст цього права завдяки власній прецедентній практиці.

Автор вважає, що право на справедливий судовий розгляд як юридична конструкція включає в себе як ряд процесуальних, інституціональних прав-елементів, так і елементів, вироблених практикою ЄСПЛ, тобто це принципи права на справедливий судовий розгляд, зокрема, рівність сторін, змагальність судового розгляду, принцип правової визначеності, право доступу до суду, які не відображені текстуально у статті 6 Конвенції, а були виведені, ЄСПЛ з принципу верховенства права, який зазначений у преамбулі до Конвенції.

Все ж притримуючись практики застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, закріпленням більшістю держав у їх національних джерелах та в офіційних перекладах Конвенції, формулювання статті 6 слід розуміти як право на справедливий судовий розгляд. У цьому контексті зауважимо, що право на суд включає в себе поняття права доступу до суду до судової установи. Хоча з формулювання самої статті 6 Конвенції прямого закріплення доступу до суду взагалі не витікає, але це не означає, що право на справедливий судовий розгляд виключає чи не враховує на стільки важливої категорії, як доступ до суду.

Право на справедливий судовий розгляд є значно ширшим поняттям із складною структурою і включає в себе поняття права на справедливий суд, що в свою чергу охоплює поняття доступу до суду. Таким чином, вживаючи термін «право на суд», можна тлумачити його лише в контексті характеристики як інституціонального елементу – право доступу до суду, як судового органу, установи тощо.

На основі аналізу правової доктрини та міжнародних правових актів, автор робить висновок про те, що право на справедливий судовий розгляд – це основоположне суб'єктивне право людини, закріплене у міжнародних та національних правових актах та визнане міжнародною спільнотою, наділене складним комплексним характером структури, що включає в себе систему загальних стандартів справедливого судового розгляду, основні принципи справедливості та гарантій, спрямованих на забезпечення, реалізацію та захист прав, свобод, інтересів людини у судовому порядку як в міжнародних, так і національних судових інституціях.

Автор вважає, що для дослідження правової природи права на справедливий судовий розгляд доцільно застосовувати метод поелементного визначення структурних понять зазначеного права з урахуванням прецедентної практики ЄСПЛ, оскільки складність статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод полягає у тому, що стаття вміщує положення як загальних стандартів справедливого розгляду справи, так і процедурні гарантії кримінального розгляду та презумпцію невинуватості.

Основну увагу у даному розділі дисертаційного дослідження приділено визначенню елементів права на справедливий судовий розгляд, які формують загальні стандарти справедливого судового розгляду, а це безпосередньо права та окремі принципи, сформовані прецедентною практикою ЄСПЛ.

У підрозділі 2.3. «Застосування рішень Європейського суду з прав людини для реалізації права на справедливий судовий розгляд» досліджуються особливості застосування рішень ЄСПЛ для реалізації права на справедливий судовий розгляд, обґрунтовано необхідність застосування таких рішень та важливість прецедентів ЄСПЛ як юридичних рішень, котрі б у правовому полі оцінювалися як джерела права, як своєрідні орієнтири та регулятори прийняття справедливих рішень національними судами.

До основних особливостей юридичної природи рішень ЄСПЛ автор відносить правоінтерпретаційний, правоконкретизаційний (завдяки положенню рішень здійснюється тлумачення норм Конвенції, а також конкретизація окремих положень), правозастосовний, правотворчий характер, що підтверджується впливом на правові системи держав-учасниць Конвенції. З огляду на викладене, автор дійшов висновку, що суди з метою забезпечення єдності судової практики, зокрема, в частині її відповідності міжнародним стандартам, здійснюючи правосуддя, поряд із нормами національного законодавства мають застосовувати і норми Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Прецеденти, які формуються ЄСПЛ, починають активніше входити в правовий порядок судової системи України. Офіційне визнання прецедентної практики ЄСПЛ в якості джерела права вже відбулося на підставі актів законодавчого рівня та постанов Пленуму Верховного Суду України, проте одночасно наявні неузгодженості з цього питання з іншими актами, подолання яких дозволило б швидше заповнити існуючі прогалини в нормативних актах, зміцнювати й удосконалювати судовий захист прав і свобод людини, а також сприяти формуванню правової державності в Україні.

Підсумовуючи викладене, дисертант визначає юридичну природу рішень ЄСПД з урахуванням їх праворегулятивної функції у такий спосіб, як рішення, які можна розглядати як правоконкретизаційний прецедент, а саме, як правозастосовний акт, у якому через правоположення конкретизуються норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з огляду на критерій юридичної природи рішень) і який має прецедентний характер для самого ЄСПЛ та правотворче значення для правових систем держав – учасниць Конвенції.

В кінці другого розділу підводяться підсумки стосовно проведеного в ньому аналізу.

Розділ 3 «Імплементация міжнародно-правових стандартів в сфері захисту права на справедливий судовий розгляд у внутрішнє право України» складається з трьох підрозділів, присвячених висвітленню питань, які виникають в процесі імплементації міжнародно-правових стандартів у сфері захисту права на справедливий судовий розгляд у внутрішнє право України (підрозділи 3.1 – 3.3).

У підрозділі 3.1. «Відповідність вітчизняного законодавства у сфері захисту права на справедливий судовий розгляд міжнародно-правовим стандартам» визначено той факт, що в умовах національної правової системи принцип справедливості судового розгляду у всій сукупності своїх складових був напряду імплементований з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року в процесуальне законодавство України. Це свідчить про високий рівень демократизації процесу державного регулювання судового захисту особами своїх прав й інтересів та сприяє практичній реалізації відповідних гарантій шляхом уособлення їх в якості принципів цивільного, кримінального та іншого судочинства.

Автор зосереджує увагу на забезпеченні державою реалізації права особи на справедливий судовий розгляд та визначає, що для виконання цього принципу держава зобов'язана створити ефективну судово-виконавчу систему, систему арбітражного вирішення спорів, а також інші необхідні системи, основним завданням яких було б повноцінне та всебічне забезпечення права особи на захист її інтересів, прав, переконань.

Дисертант зазначає, що узгодження національного та міжнародного законодавства в сфері судочинства має два фундаментальні аспекти: теоретико-методологічний та практичний. Теоретико-методологічний передбачає зміну парадигми організації системи судочинства, застосування новітніх методів правового забезпечення та механізмів державного регулювання в цій сфері, практичний аспект полягає в реалізації сукупності розроблених норм, а також в подоланні проблеми взаємодії національної та міжнародної чи закордонної судово-виконавчих систем.

В результаті дослідження обґрунтовано необхідність підвищення ефективності виконання судових рішень, оскільки право на справедливий судовий розгляд не обмежується формальним доступом особи до судової інстанції, а полягає в отриманні практичного результату від відстоювання порушених прав. На думку автора, окрім вирішення суто матеріальних питань забезпечення діяльності системи виконавчої служби, потребує уваги подолання правових та інституційних протиріч при виконанні рішень суду у випадках їх екстериторіальності.

Сучасна ситуація в Україні із забезпечення реалізації особам права на справедливий судовий розгляд вимагає проведення низки суспільних трансформацій, зокрема судової реформи; реформи системи виконання судових рішень; зміщення ціннісних орієнтирів в процесі нормотворчості.

У підрозділі 3.2. «Проблеми реалізації міжнародно-правових норм у сфері захисту права на справедливий судовий розгляд в правозастосовній практиці України» з'ясовано, що стосовно реалізації права на справедливий судовий розгляд в правозастосовній практиці України, здебільшого перелічені вище елементи цього права мають відповідне відображення в національному законодавстві та кореспондуються в кожному окремому процесуальному кодексі.

На думку автора, аналіз норм процесуальних кодексів та Кодексу адміністративного судочинства України дозволяє зробити низку висновків стосовно відображення в них елементів права на справедливий судовий розгляд, визначеного в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод., зокрема, по-перше, ч. 1 ст. 6 Конвенції має відношення до будь-якого процесу судового розгляду, в той час, як положення ч. 2 та ч. 3 ст. 6 Конвенції, стосуються переважно забезпечення справедливого судового розгляду в порядку кримінального провадження, по-друге, національне законодавство, а точніше всі процесуальні кодекси, що прийняті в Україні, перейняли в тій чи іншій мірі та у достатньо специфічних обсягах елементи права на справедливий судовий розгляд. Однак в жодному з кодексів не міститься визначення справедливого судового розгляду, натомість майже всі вони містять в собі низку загальних принципів, на яких базується відповідне правосуддя та які за своєю сутністю цілком об'єктивно можуть утворювати інститут справедливого розгляду відповідно в адміністративному, цивільному, господарському та кримінальному процесах.

Автор визначає, що поряд із недоліками та проблемами правового закріплення у вітчизняному законодавстві елементів права на справедливий судовий розгляд, а відтак і їх практичної реалізації, до яких відносяться: відсутність єдиного для всіх процесуальних кодексів трактування поняття «право на справедливий судовий розгляд»; неоднозначність у підходах законодавця до визначення критерію розумності строків судового розгляду для різних типів процесів; відсутність правового закріплення змісту категорії поняття «незалежність та безсторонність суду»; проблема співвідношення понять «гласність», «відкритість» та «публічність», – існує і низка надбань вітчизняної правової думки. До таких слід віднести: розширення обсягу прав на справедливий судовий розгляд в порядку кримінального провадження; розробка механізмів реалізації права на безсторонність та неупередженість суду.

У підрозділі 3.3. «Сучасний стан процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини: проблеми та реалії» встановлено, що природа обов'язковості виконання рішень ЄСПЛ витікає з міжнародно-правових зобов'язань, взятих на себе Україною внаслідок приєднання до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

На думку дисертанта, виконання Україною судових рішень є важливою гарантією забезпечення права на справедливий судовий розгляд, а відсутність належного

виконання визнається ЄСПЛ порушенням Конвенції. При цьому невиконання судових рішень стає однією з найбільших перешкод реалізації зазначеного права. Виконання рішень ЄСПЛ є специфічним правовим інститутом, який характеризується наявністю складного механізму реалізації, а також відбиває на собі особливість правового статусу самої судової установи.

Автор звертає увагу на те, що з метою подолання зазначених вище протиріч вбачається за доцільне прийняття низки доповнень до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (змін та доповнень до ст. 10, ст. 14, ст. 15, ст.17). Поряд з цим необхідним є вжиття заходів щодо обізнаності у інтерпретації стандартів Конвенції Європейським судом з прав людини, у тому числі шляхом створення бази даних судової практики Суду з обов'язковим вмістом викладення «пілотних рішень» ЄСПЛ, а також рішень, що свідчать про наявність структурних проблем.

Практика та міжнародні стандарти судочинства демонструють, що процес здійснення правосуддя розпочинається з моменту звернення до суду і закінчується виконанням судового рішення. Відтак, судове провадження повинно мати цілісну і логічно завершену структуру від звернення до суду і до виконання судового рішення. Аналіз рішень ЄСПЛ також засвідчує його однозначну позицію про те, що правосуддя не може вважатися здійсненим доти, доки не виконане судове рішення.

Наприкінці третього розділу подаються узагальнені висновки щодо викладеного в розділі матеріалу.

ВИСНОВКИ

За предметом дослідження та згідно з визначеними у вступі науковими завданнями в дисертації із розглянутих проблем обґрунтовані та висвітлені основні положення, висновки та рекомендації, які спрямовані на досягнення поставленої мети. У висновках сформульовані основні найбільш суттєві результати та загальнотеоретичні положення дисертаційної роботи стосовно міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовної практики України.

1. На основі дослідження міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд у практиці ЄСПЛ та правозастосовної практики України, зроблено висновок, що філософська парадигма категорії «справедливість» у правовому вимірі в ході еволюції акумулювала щораз нові концептуальні засади, характерні для різних вчень про права і свободи людини. Поняття справедливості як філософсько-правової категорії є основою для формування права на справедливий судовий розгляд та формування концепції справедливого судового розгляду.

Становлення сутності права на справедливий судовий розгляд базується на визначенні нормативно-правового закріплення у міжнародно-правових актах. Найбільш зазначене право повно закріплено у міжнародно-правових актах як універсального, так і регіонального рівнів. Хоча критерій регіональності як географічний показник поширення дії норм права на справедливий судовий

розгляд не є визначним, оскільки декларування норми прав людини є універсальним за визнанням з боку держав та необхідністю у захисті зі сторони усієї системи захисту прав людини загалом.

2. Наголошено на складності дослідження права особи на справедливий судовий розгляд, оскільки окремі його складові не відображені текстуально у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і були виведені практикою ЄСПЛ. У ст. 6 Конвенції 1950 р. фактично міститься *minimum minimum* права на справедливий судовий розгляд, реальне наповнення якого відбувається завдяки практичній діяльності ЄСПЛ. У контексті цього доречним є застосування підходу до визначення «поелементної» структури права на справедливий судовий розгляд.

Право на справедливий судовий розгляд проаналізовано в двох аспектах: *по-перше*, як сукупність задекларованих норм, що регламентують порядок звернення особи до національних чи міжнародних судових інстанцій у процесі захисту власних прав та інтересів; *по-друге*, як одне з основоположних суб'єктивних прав людини і громадянина, що відображає складний комплексний характер правової природи для захисту прав, свобод та інтересів у міжнародних та національних судових інституціях.

3. Сформульовано авторське поняття права на справедливий судовий розгляд як основоположне суб'єктивне право людини, яке закріплене у міжнародних і національних правових актах та визнане міжнародною спільнотою, наділене складним комплексним характером структури, що включає в себе систему загальних стандартів справедливого судового розгляду, основні принципи справедливості та гарантій, спрямовані на забезпечення, реалізацію та захист прав, свобод, інтересів людини у судовому порядку як в міжнародних, так і національних судових інституціях.

4. Запропоновано визнати право на справедливий судовий розгляд як загальновизнану норму статусу *jus cogens*. Це існуюча норма міжнародного права, яка в силу своєї важливості та всезагального визнання зі сторони держав, закріплена в основних національних законах й набула найвищого імперативного статусу з огляду на необхідність забезпечення захисту прав і свобод людини, а також протидію порушенню їхніх прав. Тому це не окреме джерело міжнародного права, а особливий статус певних його норм, які можуть існувати в формі договору чи звичаю.

5. Доведено, що існує необхідність встановлення єдиного підходу щодо термінологічного розмежування понять «право на справедливий судовий розгляд» та «право на справедливий суд», оскільки простежується відмінність у їхньому правовому змісті. Зокрема, право на справедливий судовий розгляд є значно ширшим комплексним поняттям із складною поелементною структурою і включає в себе поняття права на справедливий суд у контексті права доступу до суду (з ознаками інституційного елемента права на справедливий судовий розгляд).

6. З'ясовано, що міжнародний механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд є складним утворенням і його доцільно розуміти, як комплекс взаємозалежних і взаємозумовлюючих організаційних та матеріально-технічних

засобів практичного виконання юридичних приписів, спрямованих на повноцінне забезпечення процесу захисту особою своїх прав у судовому порядку. Такі механізми, як правило, закріплюються в міжнародно-правових актах, що регулюють діяльність тієї чи іншої міжнародної установи (інституції) в сфері захисту прав і свобод особи.

7. Визначено, що міжнародний механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд є складним структурним втіленням, закріпленим у міжнародному праві порядку відновлення порушених прав особи, а також сукупністю взаємопов'язаних елементів правоустановчого, процесуального, матеріально-технічного і правозастосовного характеру, послідовність яких уособлює процес вирішення справи та встановлення істини міжнародною судовою інстанцією.

8. Встановлено, що основним виявом впливу міжнародного права на внутрішньодержавне право є узгодження змісту норм національного права з положеннями міжнародного права. На основі аналізу змісту поняття «узгодження» міжнародного та правового регулювання права на справедливий судовий розгляд, вказано на особливість конституційних і міжнародно-правових становищ у правовій системі, а саме на те, що вони є самостійними і водночас взаємодіючими правовими елементами. Відповідно, визначено два основні моменти, з метою узгодження національного і міжнародного права: по-перше, зовнішній аспект, пов'язаний із необхідністю виконання міжнародних зобов'язань; по-друге, внутрішній аспект, пов'язаний із необхідністю привести у певну відповідність або зберегти в узгодженому стані національну правову систему.

9. З'ясовано, що прецедентна практика ЄСПЛ формувалася з урахуванням доктрини «*stare decisis*» – принципу судового прецеденту. ЄСПЛ не створює правові норми, а застосовує ті норми, які вже містяться в Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та Протоколах до неї. Визначено принципові особливості судочинства ЄСПЛ: при розгляді справ щодо порушення прав людини Суд керується власною автономією стосовно питання тлумачення норм Конвенції. Офіційне визнання прецедентної практики ЄСПЛ в якості джерела права відбувається на підставі актів законодавчого рівня, зокрема, рішень Конституційного Суду України та нормативних тлумачень Пленуму ВСУ.

10. Акцентовано на закріпленні Україною на законодавчому рівні дуалізму правової природи рішень ЄСПЛ: з одного боку, норми, які містяться в такому рішенні, виступають джерелом права, з іншого – мають пряму дію, оскільки вимоги, які містяться в рішенні підлягають безпосередньому виконанню. Відповідно рішення Європейського суду з прав людини можна розглядати як правоконкретизаційний, правозастосовний акт через правоположення якого конкретизуються норми Конвенції і який має прецедентний характер для самого Суду та правотворче, правоінтерпретаційне значення для правових систем держав – учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

11. Доведено, що концепція права на справедливий судовий розгляд відображена у національному законодавстві, зокрема основні структурні елементи права на справедливий судовий розгляд містяться в положеннях національних процесуальних кодексів (ЦПК, ГПК, КПК, КАСУ). Проаналізовано недоліки та

проблеми правового закріплення у національному законодавстві елементів права на справедливий судовий розгляд, а також їхньої практичної реалізації. Зокрема, відсутність єдиного для всіх процесуальних кодексів трактування поняття «право на справедливий судовий розгляд»; неоднозначність у підходах законодавця до визначення критерію розумності строків судового розгляду для різних типів процесів; відсутність правового закріплення змісту категорії поняття «незалежність та безсторонність суду»; проблемність співвідношення понять «гласність», «відкритість» та «публічність».

12. Визначено, що виконання рішень ЄСПЛ є специфічним правовим інститутом, який характеризується наявністю складного механізму реалізації, а також відображає особливість правового статусу судової установи. Природа обов'язковості їхнього виконання впливає з міжнародно-правових зобов'язань, взятих на себе Україною, в результаті приєднання до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З огляду на це механізм практичного виконання таких рішень відмінний не лише за змістом, але й за правовим значенням від схем виконання на території України рішень національних судів. Наголошено, що невиконання судових рішень є однією із системних проблем, про що свідчать прийняті «пілотні рішення» ЄСПЛ у справах проти України.

За результатами дослідження запропоновано основні напрямки подолання зазначених вище протиріч, зокрема акцентовано на доцільності прийняття низки доповнень до Законів України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень». Адже невиконання судових рішень негативно впливає на авторитет судової влади, оскільки не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Коруц У.З. Принцип правової визначеності як елемент права на справедливий судовий розгляд в контексті практики Європейського Суду з

- прав людини / У.З. Коруц // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 3 - С. 395-399
2. U. Koruts. Protection of the right to a fair trial at the European Court of Human Rights / У.З. Коруц // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2013. - №10/3 (262). - С.111-115
 3. Коруц У.З. Теоретичні аспекти регулювання права на справедливий судовий розгляд у національному праві та в практиці Європейського Суду з прав людини / У.З. Коруц // Право і суспільство. -2013. -№ 6-2. - С. 366-371
 4. Коруц У.З. Проблеми реалізації міжнародно-правових норм про право на справедливий судовий розгляд в правозастосовній практиці України / У.З. Коруц // Науковий Вісник Ужгородського національного університету. – 2013. - №23 (Ч.1, Том 3). - С.192-197
 5. Коруц У.З. Місце прецедентної практики Європейського Суду з прав людини в правовій системі України / У.З. Коруц // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. - №5. – С.161-163
 6. Коруц У.З. Проблемні аспекти узгодження міжнародного та національного регулювання права на справедливий судовий розгляд / У. З. Коруц // Судова апеляція. – 2014. -№3. –С.119-126
 7. Коруц У.З. «Пілотне рішення» Європейського Суду щодо України: правові наслідки та процес виконання: зб. матер. III Міжн. Наук.-практ. конф. [«Сучасні проблеми правової системи України»], (Київ, 24 листопада 2011 р.) – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. - С. 387-391
 8. Коруц У.З. Юридична природа рішень Європейського Суду з прав людини та їх місце в національній правовій системі: : зб. матер. IV міжн. наук.-практ. конф. [«Сучасні проблеми правової системи України»], (Київ, 22 листопада 2012 р.) – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012. - С. 314-317
 9. Коруц У.З. Сутність категорії та критерії оцінювання «розумного строку судового розгляду» у практиці Європейського Суду з прав людини: Зб. наук. праць наук. конф. [«V Наукові читання, присвячені пам'яті В.М.Корецького»], (Київ, 15 лютого 2012 р.) – К.: Європейського ун-ту, 2012. - С. 323-328
 10. Коруц У.З. Проблемні питання відшкодування шкоди, завданої порушенням розумного строку розгляду справи у національному судочинстві в контексті ст.. 6 та ст.. 13 Європейської конвенції з прав людини: зб. матер. XIII всеукр. наук.-практ. конф. [«Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку»], (Київ, 29 березня 2012 р.) – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012. - С. 512-518.
 11. Коруц У.З. Особливості гарантій виконання судових рішень для реалізації права на справедливий судовий розгляд: зб. матер. міжн. наук.-практ. конф. [«Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії»], (Ужгород, 30-31 березня 2013 р.) – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. - С. 243-246
 12. Коруц У.З. Виконання рішень Європейського Суду з прав людини – структурна проблема правової системи України: : Зб. наук. праць наук. конф.

- [«VII Наукові читання, присвячені пам'яті В.М.Корецького»], (Київ, 17 лютого 2014 р.) – К.: Вид-во Ліра-К 2014. - С.152-156.
13. Koruts Ulyana. Current state of the international mechanism of realization of the right for a fair trial: the collection materials of the Annual intern. Scientific conference of young scientists. [«Strengthening the rule of law in the republic of Moldova in the context of the evolution of the international system and integration processes»], (Kishinev, Moldova 3 June 2014). – P. 156-159
14. Коруц У.З. Окремі теоретичні та практичні аспекти міжнародного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд: зб. матер. міжнарод. наук.-практ. конф. [«Права та свободи людини та громадянина: механізм їх реалізації та захисту різними галузями права»], (м. Братислава, Словацька Республіка 19-20 вересня 2014 р.). – С. 259-263.

АНОТАЦІЯ

Коруц У. З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2015.

Дисертація представляє собою закінчену наукову роботу, комплексне дослідження міжнародно-правового захисту права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовної практики України. Дисертаційне дослідження містить теоретичну складову стосовно захисту права на справедливий судовий розгляд та практичну частину на основі практики Європейського суду з прав людини та вітчизняної правозастосовної практики.

Сформульоване авторське поняття права на справедливий судовий розгляд, здійснено правову характеристику юридичної природи права на справедливий судовий розгляд як з поелементним виокремленням структурних частин, визначених у ст. 6 Європейської конвенції, так і із визначенням окремих принципів, таких як принцип правової визначеності, принцип рівності вихідних можливостей, які формуються на підставі прецедентної практики Європейського Суду та мають вплив на правозастосовну діяльність в Україні.

Досліджено особливості правової природи рішень Європейського суду з прав людини, їх прецедентний характер та притаманні ознаки рішень зазначеної судової інституції з обґрунтування можливості та необхідності застосування рішень прецедентного характеру в національній правовій системі;

Проаналізовано поняття реалізації права на справедливий судовий розгляд та міжнародного механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд як складного системного утворення, що являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів правоустановчого, процесуального, матеріально-технічного та правозастосовного характеру.

Ключові слова: право на справедливий судовий розгляд, право на суд, принцип правової визначеності, принцип рівності, stare decisis, Європейський суд з прав

людини, Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини та громадянина, прецедентна практика, прецедент, «пілотні рішення».

АННОТАЦІЯ

Коруц У. З. Міжнародно-правовая захист права на справедливе судове розбиральство в практиці Європейського суду по правам людини та правозастосовна практика України. - Рукопись.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. Институт законодательства Верховной Рады Украины. – Киев, 2015.

Дисертація представляє собою закончену наукову роботу, комплексне дослідження міжнародно-правової захисту права на справедливе судове розбиральство в практиці Європейського суду по правам людини та правозастосовної практики України. Дисертація містить теоретичну частину по захисту права на справедливе судове розбиральство і практичну частину на основі практики Європейського суду по правам людини та української правозастосовної практики.

Наукові досягнення, що відображають новизну дослідження, включаються в наступне:

- сформульовано авторське поняття права на справедливе судове розбиральство, як основопологаюче суб'єктивне право людини, закріплене в міжнародних і національних правових актах і визнано міжнародним суспільством, наділене складним комплексним характером структури, включаючої в себе систему загальних стандартів справедливого судового розбиральства, основні принципи справедливості і гарантій, направлених на забезпечення, реалізацію і захист прав, свобод, інтересів людини в судовому порядку, як в міжнародних, так і національних судових установах;
- здійснено правову характеристику юридичної природи права на справедливе судове розбиральство, як з по-елементним виділенням структурних частин, визначених в ст. 6 Європейської конвенції, так і з визначенням окремих принципів, таких, як принцип правової визначеності, принцип рівності початкових можливостей, які формуються на основі прецедентної практики Європейського Суду і мають вплив на правозастосовну діяльність в Україні;
- досліджені особливості правової природи рішень Європейського суду по правам людини, їх прецедентний характер і притаманні ознаки рішень вказаної судової інституції по обґрунтуванню можливості і необхідності застосування рішень прецедентного характеру в національній правовій системі;
- проаналізовані поняття реалізації права на справедливе судове розбиральство і міжнародного механізму реалізації права на справедливе судове розбиральство, як складне системне утворення, що складається з сукупності взаємопов'язаних елементів правозастосовного, процесуального, матеріально-технічного і правозастосовного характеру;
- обґрунтована необхідність розмежування підходів по застосуванню понять

«право на справедливое судебное разбирательство», «право на справедливый суд» и «право на суд» в правоприменительной практике Украины;

Ключевые слова: право на справедливое судебное разбирательство, право на суд, принцип правовой определенности, принцип равенства, stare decisis, Европейский суд по правам человека, Конвенция о защите прав и основных свобод человека и гражданина, прецедентная практика, прецедент, «пилотные решения».

ANNOTATION

Koruts U.Z. International-legal protection of the right to a fair proceeding in the practice of the European Court of Human Rights and law enforcement practice of Ukraine. – Manuscript.

Thesis of obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences (Ph. in Law) under speciality 12.00.11 – international Law. – Institute of legislation of Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, 2015.

The thesis is a complete scientific work, a comprehensive study of international-legal protection of the right to a fair proceeding in the practice of the European Court of Human Rights and law enforcement practice of Ukraine. The thesis contains a theoretical part concerning protection of the right to a fair proceeding and practical part based on practice of the European Court of Human Rights and domestic law enforcement practice.

There was formed author's concept of the right to a fair proceeding, legal characteristics of the legal nature of the right to a fair proceeding both with element distinguishing of structural parts specified in art. 6 of the European Convention and with definition of certain principles such as the principle of legal certainty, the principle of equality of initial opportunities that are formed on the basis of the case-law of the European Court of Human Rights and have an impact on law enforcement activity in Ukraine was made. The peculiarities of the legal nature of decisions of the European Court of Human Rights, their precedential nature and characteristic features of decisions making the judicial institutions of the said judicial institutions on study opportunities and need of application solutions of case character in the national legal system was researched.

The notion of the right to a fair proceeding and the international mechanism of the right to a fair proceeding as a complex system formation, which is a set of interrelated elements of right-founding, procedural, logistical and law enforcement nature was analyzed.

Key words: right to a fair trial, right for trial proceeding, the principle of legal certainty, the principle of equality, stare decisis, European Court of Human Rights, the Convention on the protection of human rights and fundamental freedoms of man and citizen, case-law practice of European Court of Human Rights, precedent, «pilot decision».